

Karataş Hastanesi ve Çevresinde Yahudi İzleri

Zeynep Gönen

Bir kentin binaları sadece mimari ya da yapısal unsurları değil, o kentin toplumsal yapısına ve tarihine dair bilgi dağarcığının parçalarıdır. Kentsel mekân ve yapılar toplumsal, ekonomik ve politik dinamikleri anlamak için bir mercek sunarlar. İzmir Kent Kitaplığı'nın Bir Semt Bir Bina serisi tam da bu noktadan yola çıkan, kentin önemli yapılarından kentin toplumsal tarihine dair okumalar sunan bir seri. Son olarak Siren Bora'nın Karataş Hastanesi üzerine yazdığı kitabın çıktığı serinin önceki kitabı *NATO Binası* ve İzmir Kent Kitaplığı'nın Ünik Binalar Serisi'nden yayınladığı *Rees Köşkü* ile *Basmane Garı*

ve *Çevresi* kitapları¹ İzmir'in önemli yapılarından yola çıkarak kentin toplumsal dinamiklerine ve toplumsal dönüşümüne ışık tutuyor.

Bora'nın *Karataş Hastanesi ve Çevresinde Yahudi İzleri*, Karataş'taki önemli binaların içinden ve dışından İzmir Yahudilerinin uzun ve çalkantılı tarihine dair detaylı bir çalışmanın sonuçlarını sunuyor. Kitap Karataş'a yoğunlaşmakla birlikte İzmir'deki tüm Yahudi izlerini, Yahudilerin İzmir'deki hikâyesini de ortaya çıkarmayı, bu konudaki tartışmalara ve belgelere yer vermeyi de amaçlıyor. Yahudilerin İzmir'deki ekonomik, sınıfsal, kültürel hayatlarından, İzmir'deki cemaatin tarihinde yer alan önemli isimlerin hikâyelerine; Yahudilerin Osmanlı'daki göç yollarından, ekonomik aktivitelerine, Bora'nın çalışması hem İzmir Yahudilerinin, hem de

1 Mehmet Emin Elmacı, *Bir Semt Bir Bina: NATO Binası: Amerikan Koleji'nden Kızılçullu Köy Enstitüsü'ne* (İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı, 2013), 375 s., ISBN-13: 9789751801548; Mehmet Ali Demirbaş, *Rees Köşkü: Levanten Malikanesinde Eğitim Fakültesine* (İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı, 2010), 180 s., ISBN-13: 9789751801159; Sabri Sürgevil, *Basmane Garı ve Çevresi* (İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı, 2011), 216 s., ISBN-13: 9789751801197.

Osmanlı dönemi Yahudi cemaatinin tarihine ışık tutan pek çok belgeyi derleyip okunur hale getiriyor. Bora'nın ayrıntılı ve hummalı çalışması, bu anlamda İzmirli okuyucuların ve alanda araştırma yapan tarihçilerin ilgisini çekebilecek bir kaynak. Keza, kitapta Bora, verilerini çoğu kez fotoğrafları ile birlikte sunarak literatüre önemli bir katkıda bulunuyor.

Kitabın ilk bölümü Roma döneminden Osmanlı dönemine İzmir'deki Yahudi varlığının izlerine ve İzmir'in tarihiyle buradaki Yahudi varlığının dönüşümüne odaklanıyor. Özellikle Osmanlı döneminde Birinci Judeira olarak adlandırılan Kemeraltı bölgesindeki Yahudi mahallerine dair önemli ve ayrıntılı bilgiler sunan bu bölüm, kitabın odağında bulunan Karataş Hastanesi'ni de böylece tarihsel bir arka plana yerleştiriyor. Yazar, bu bölümde İzmir'in Yahudi nüfusunun dinamiklerini, göçlerini, sınıfsal konumlarını, ekonomik hayattaki yerlerini, dönüşümlerini, çatışmalarını tarihsel bir açıdan ele alıyor. Bölüm, hem kitabın odağı olan İkinci Judeira'yı daha geniş bir İzmir Yahudi tarihine yerleştirme, hem de bu tarihe dair dağınık ve tartışmalı konuları toparlayan bir kaynak sunma işlevini görüyor.

Bora kitabın ikinci bölümünden itibaren Karataş'ın imara açılması ile ortaya çıkmaya başlayan İkinci Judeira'yı ve burada inşa edilmiş olan önemli Yahudi yapı ve kurumlarını (sinagoglar, yardım dernekleri, okullar, mezarlıklar, kortejolar, Asansör) ararken, son iki bölümde odağa Yahudi hastanelerini ve Karataş Hastanesi'ni alıyor. Tüm bu mekânlar üzerinden Yahudilerin sosyal ve ekonomik hayatını irdeliyor. Örneğin, Yahudi okulları ile cemaatin uluslararası bağlarını, Yahudilerin ekonomik ve toplumsal koşullarını iyileştirmek üzere kurulan Alliance Israélite Universelle'in İzmir Yahudi cemaati üzerindeki etkisini, bu kurum yoluyla sağlanan eğitim ve iş olanaklarını ve Yahudi cemaatinin değişen sınıfsal dinamiklerinin hikâyesini anlatıyor. Kortejolar aracılığıyla özellikle yoksul Yahudileri ve onların yaşam koşullarını ve Yahudilerin sınıfsal çatışmalarını; Yahudi hastaneleri üzerinden ise özellikle İzmir'in salgın hastalıklarına dair hikâyeleri ortaya çıkartıyor.

Bora'nın çalışması yoğun ve derinlikli bir araştırmanın ürünü. Yazar konu üzerine pek çok kaynaktan verileri özenle derleyerek aslında sadece Yahudi cemaatine değil onun parçası olduğu İzmir'e, İzmir'in Türk, Ermeni, Rum ve Levanten nüfusuna ve bir yandan da İzmir'in özellikle 19. ve erken 20. yüzyıldaki siyasi dinamiklerine, kozmopolit geçmişine dair de ipuçları sunuyor. Ancak yazarın rehberliği bazen bu zengin veriler ve farklı kaynaklar içinde yetersiz kalıyor. Bora bulgularını belirli temalar etrafında sunarken İzmir Yahudi tarihinin nasıl okunması gerektiğine dair bir perspektif sunmaktan ve bu perspektife işlerlik kazandıracak kavramlardan uzak duruyor. Çalışması belki de bu açıdan başka araştırmacılara kavramsal ve tarihsel okumalar için bir davetiye sunuyor.

Siren Bora, *Bir Semt Bir Bina: Karataş Hastanesi ve Çevresinde Yahudi İzleri* (İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı, 2015), 272 s., ISBN-13: 9789751801791.